

1969

Prepisano u 3 prijatka
original u arhivi A.I.I.

1969

ŽENE U BORBI ZA BOLJI ŽIVOT

U velikoj borbi današnjice koju porobljeni narodi čitavog svijeta pod vodjstvom. Sovjetskog Saveza vode protiv snaga reakcije za svoj novi i bolji život, žene u fabrikama, poljima, radionicama, školama i na borbenom lancu pretstavljaju snagu koja sve više jača front napretka, od koje front reakcije dobija sve osjetnije udarce. Žene, danas, za jedno sa muškarcima, učestvuju u olučnoj bitci protiv sistema zasnovanog na eksploataciji, porobljavanju, tamnicama i gladi, u borbi za mir, hljeb, slobodu i narodnu vladavinu. Ali u toj borbi žene već stvaraju dio po dio svojih već davno postavljenih zahtjeva za punu ravnopravnost žena s muškarcima, jer s pravom smatraju da jedna polovina čovječanstva ne može biti slobodna, ako je ona druga ugnječena. Neravnopravnost žena je proizvod ugnjetačkih sistema klase vladavine. Gradjanstvo, vladajuća klasa kapitalističkog, sistema, održalo je neravnopravni položaj žena, a najernji izdanak kapitalizma, fašizma, pokušao je da ženu sasvim izbacii iz društva kao političkog i kulturnog činioca.

Kakav je položaj žene u kapitalističkom sistemu, kakav je bio, položaj žene u Jugoslaviji?

Neravnopravni položaj žena u Jugoslaviji ogledao se na prvom mjestu u tome što žene nijesu imale ona politička prava koja su bila data muškarcima. Žene nijesu mogle da biraju ni da budu izabrane, niti su uopšte mogle da postanu na kakav nosilac vlasti. Sudsku vlast vršili su isto tako samo muškarci, a i u drugim granama državne uprave mnoga mjesta, sva viša mjesta naročito, bila su rezervisana isključivo za muškarce.

Po zakonodavstvu Jugoslavije, žena je bila izjednačena u pravima sa maloljetnicima između 7 i 21 godine. Ona nikad nije bila svojevlasna, nego je do udadbe bila pod očevim, a poslije udadbe pod muževim tutorstvom. Bez muževog pristanka, ona nije mogla da raspolaze imovinom, da zaključuje ugovore, da svjedoči na sudu, itd.

U današnjem braku, zasnovanom prvenstveno na zajednici materijalnih interesa, položaj žene je u mnogome sličan položaju roba. U toj zajednici, iz koje je kapitalizam istjerao ljubav i poštovanje žena, osobito seljanka i radnica, privredjuje često više nego muškarac, muž, ali ne stiče. Muž je gospodar imovine. Ženin rad, naročito domaći, ne priznaje se i potcenjuje se. Muž se smatra hraniteljem i žene i djece, pa je žena, zbog ove ekonomske zavisnosti od muža, u bezbroj slučajeva prisiljena da trpi mnoga poniženja, da radi bez kraja i odmora.

Kao radnica, žena je dvostruko iskorišćavana. Kapitalizam iskorišćava bijedu radničkih porodica, koje ne mogu da žive samo od očeve nadnice, pa uvlači u proces proizvodnje sve veće mase žena, koje su prisiljene da rade uz makakavu nadnicu, obarajući time nadnicu muškaraca, povećavajući profite kapitalista.

Isto tako rad žene činovnice bio je u Jugoslaviji slabije plaćen od rada muškaraca činovnika. Ženi nijesu bila pristupačna mnoga zvanja i službe, njeno napredovanje u službi često je bilo plaćeno prisilnom prostitucijom, a išlo se uopšte za tim, da joj se što više oteža sticanje činovničkih mjesta (slučaj sa pokušajem prisiljevanja učiteljica da se udaju samo za učitelje, ako žele da budu u državnoj službi/.

Naročito je težak položaj žena na selu. Žena je tu majka, koja se poradja uz ognjište, po štalama, pored puteva, skoro neprekidaju i svoj teški svakodnevni posao, satirući svoj život i dovodi u opasnost život djeteta; žena je tu radnik koji prvi ustaje, a posljednji leže, koji radi i na polju sa muškarcem i u kući za muškarca; žena je tu prenosno sretstvo za mlivo do mlava, za dva do varoši, za sijeno, za list, za sve poslove od kojih ponekad treba poštediti konje. Žena se tu radjala kao radna snaga, živjela kao radna snaga, udavala se prvenstvenstveno zbog toga svojstva i imala one malo prava zbog toga što je mogla da radi i radila često puta više od onih koji su joj ta prava davali, da joj ih bez ikakvih obzira oduzau kad ostari i onemoća. Sputane prekomjernim radom i predrasudama, seoske djevojke nijesu išle u škole, pa je kulturna zaostalost još više pogoršala teško stanje, ovih ropkinje poboja našega vremena.

U nizu poniženja i udaraca kojim kapitalizam šiba ženu, najteži i najsravniji je svodjenje žene na robu, koja se kupuje i prodaje. Ljubav, ljepota, čast i ponos - sve se to može novcem ocijeniti, sve se to može za novac kupiti, sa svim tim može se, danas, trgovati. Prostitucija, javna i prikrivena, iz bijede ili sumnjive težnje za lažnim sjajem i "višim životom", krajnji je domot ovog kapitalističkog ponižavanja i ugnjetavanja žene.

Fašizam je na najbrutalniji način doveo do vrhunca sve negativne strane položaja žene u kapitalističkom društvu. Pod lažnim parolama spasavanja porodice i domaćeg ognjišta, on je istjerao žene iz škola, kancelarija i naučnih institucija, da bi tako, bar privremeno i djelomično, riješio pitanje miliona nezaposlenih muškaraca. Ali, čim je to trebalo fašizam ih je poslao na besplatni, prinudni rad, naročito po fabrikama oružja, vodeći istovremeno propagandu za radjanje što većeg broja djece, što većeg broja robova kapitalizma, što veće količine hrane za topove.

Kakav je bio položaj žena u Crnoj Gori, Boki i Sandžaku?

U ovim pokrajinama, istina, kapitalizam nije dostigao onaj stepen razvitka kao u ostalim zemljama Jugoslavije, ali je sistem kapitalistički osvojio i našu zemlju i donio sa sobom sva zla koji kapital nosi u sebi i sa sobom. Privredno slabo razvijena, Crna Gora je teže i mučnije podnosila dvostruko iskorišćavanje: domaće buržoazije i veliko-srpske kapitalističke hegemonije. Ekonomska zaostalost i ugnjetavanje, politička obespravljenost, nacionalno potlačivanje učinili su da je svaki napredak, svaki razvitak ovih zaostalih krajeva bio potpuno onemogućen. Stoga je život žena u Crnoj Gori, Boki i Sandžaku bio još teži nego u ostalim zemljama Jugoslavije.

Teški ekonomski uslovi i borba za surovom prirodom stvorili su od naše žene lik patnice i mučenice, koju muž-pečalbar, prve godine po udadbi, ostavlja i odlazi za hlebom u daleke, predaleke zemlje da se poslije dvadeset godina vrati da vidi sina, koga mu je žena podigla, čuvajući i obrađujući imanje, misleći na obraz i čast, gušeći u sebi mladost i život.

Zamršeno klupko predrasuda jedne zaostale sredine potislo je naše žene u pozadinu društvenog i kulturnog života, ali radom i borbom komunističke partije ona je izašla iz te pozadine i postala predani poštovalac pismenosti, znanja i nauke, lik oduševljenog borca za nov, prosvećen i kulturni život.

Naročito težak život, život tamnišnog roblja, imaju žene muslimanke u Crnoj Gori i Sandžaku, život koji se odvija u čamotinji zidova i dvorišta, bez sunca i svjetlosti, bez ikakvog znanja o svijetu i životu, stvorio je od žena muslimanki najbespravija stvora našeg društva.

III.

Kakav je položaj žena žena pod uslovima današnjega rata?

Kapitalizam je izbrisao razliku koja je u prošlim ratovi ma postojala između muškarca i žene. Danas više nema razlike između fronta i pozadine, između borca i neborca. Sve je stavljeno pod udar

fašističke ratne mašine, ali, s druge strane, sve se diglo u borbu protiv fašističkih razbojnika i porobljivača. Stoga u ovom ratu žena ne strah da više samo indirektno, kao majka, žena ili sestra, nego i direktno, kao pojedinac, nad kojim fašistički zvjerovi vrše svoju sramnu radu klanja, mučenja, silovanja i prisilnog prostituisanja. Po prvi put u modernoj istoriji, okupatori masovno strijeljaju žene i odvođe ih masovno u internaciju. Otkuda ova pojava? Otkuda, što su žene danas svjesno i masovno u redovima boraca protiv fašizma, u redovima boraca za slobodu. Narodno-oslobodilačka borba plamt svuda: na Istočnom frontu i u pozadini Hitlerovih trupa, na kineskom ratištu i po crnogorskim brdima. Neprijatelj je svjesan značaja borbi u pozadini, pa nastoji da tu pozadinu uništi, da uništi narodno-oslobodilačku borbu porobljenih naroda, u kojoj žene predstavljaju snagu, bez koje bi narodno jedinstvo, taj prvi uslov za pobjedu, bilo nepotpuno.

U minulim ratovima, žena se uglavnom pojavljivala kao dodatak ratne mašine, koji svojom humanošću treba da sakrije grozote rata, da svojim srcem i suzama opere krv i ublaži patnje, ali-i da okaje tuđe zločine i produbi mržnju među narodima. Crtali su majku kojoj su ubili sina i sestru kojoj su oteli brata i u njihovoj, a bez njihovog pristanka, tražili osvetu, tražili novu krv, tražili nove ratove. Protiv ove ponižavajuće uloge žene su protestovale. Isprva pojedinačno a zatim u masama. One više nijesu htjele da budu saučesnice, pa ni pasivne saučesnice, krvave igre imperijalista.

I tako se desilo da su jednoga dana, kada je Madrid bio stegnut fašističkim okruženjem, španske žene prihvatile puške i pošle da probijaju taj okruženje tenkova i topova.

I tako se desilo da su jednoga dana žene i djevojke Berlina došle na stanicu Anhalter i legle na šine da svojim tijelima spriječe odlazak voza koji im je odnosio muževe, braću i sinove u ledenu smrt ruskih ravnica.

I tako se desilo da je jednoga dana, kada se vodila borba za oslobodjenje Plevlje, Crnogorka Jelena Džerković uzela pušku ranjenog druga i ubila dva fašistička gada...

Sve je ovo moralo doći, jer su žene već odavno stupile na put borbe, za izmjenu ovoga položaja, za uništenje sistema eksploatacije, neravnopravnosti, ropstva i rata. Naoružane naprednom naukom, one su lako oborile sve one reakcionarne teorije o tome da je žena, već po svojoj sastavu, niže biće od muškarca. I kad im danas neke prigovori da žene nije sposobna za političku borbu, one s ponosom ukazuju na veliki lik Roze Luksemburg, vođje njemačke revolucionarne partije, ili na džinovsku pojavu Pasionarije, poznate španske revolucionarke. I kad im neke prigovori da žene nijesu došle za nauku--Marija Kiri, dobitnik Nobelove nagrade, pronalazač radiuma, biće najbolji demanti. I kad neke, po silni predrasuda, htjedne da suprotstavi mušku hrabrost i ženski kukavičluk, žene danas s gordošću mogu da ispričaju, kako je sedamnaestogodišnja Tamara Kalenina, za zasluge u odbrani otadžbine, odlikovana Lenjinovim ordenima, najvećim odlikovanjem Sovjetskog Saveza. A bezbroj drugih slavni imena žena-naučnika, žena umjetnica, žena političara i javnih radnika razvijaju se u prah i pepeo sve tvrdnje najokorelijih reakcionara o kakvoj slabijoj sposobnosti žena za utakmicu s muškarcima na svima poljima društvenog, kulturnog i političkog života.

~~Napredne žene povelu su svoju borbu pravilnim putem.~~
 One znadu, da samo svojom snagom i isticanjem samo svojih zahtjeva njihova borba ne bi mogla biti uspješna. Zato su one svoju borbu povezale s borbom radničke klase i borbom ugnjetenih naroda, jer je to i njihova borba i samo od rezultata te borbe očekuju ostvarenje i svojih specifičnih zahtjeva. Najsvjesnije, i najbolje od njih bore se u redovima Komunističke partije. Vladajuća, klasa osjetila je svu opasnost koja joj dolazi od ovog ujedinjavanja naprednih snaga, pa je pokušala da borbu žena povede putem koji će za kapitaliste biti bezopasan. Kapitala

listi su pokušali da aktivnost žena u političkom i društvenom životu, svedu na rad u raznim dobrotvornim, humanim i kulturnim organizacijama, ili u takozvanom "feminističkom pokretu", pa i tu pod kontrolom muškaraca, a pod vodjstvom žena građanske klase i građanske svijesti. Napredne i svjesne žene, naoružane revolucionarnom teorijom, uz pomoć svojih drugova, onemogućile su ovaj ponižavajući pokušaj i nastavljaju borbu jedino pravilnim putem.

IV.

Koji je to jedino pravilni put borbe?

To je put borbe, neprestane uporne borbe protivu svega što je mračnijačko, nazadno i nepravedno u današnjem društvenom sistemu. To je put radničke klase i radnog naroda uopšte. To je put borbe Komunističke partije. To je najzad, put borbe, koje su prošle sovjetske žene, put Vjere Figner, koja je zbog borbe protivu carskog apsolutizma i kapitalističkog ropstva, zbog borbe protivu nacionalnog ugnjetavanja i svemoći vlastele, crkve i vjekovnih predrasuda, provela dvadeset godina u samicama strašnih zatvora carske Rusije, ali nikada nije odustala od borbe, nikada skrenula s puta, nikada izgubila nadu ni klonula duhom. Napisala je divnu knjigu *MOO DAN RUSIJOM* i dočekala da je izda onda, kada je noć izad Rusije bila raspršena oslobodilačkim znacima sunca Velike oktobarske revolucije. Taj jedino pravilni put borbe, danas, jest put borca protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, domaćih izdajnika, to je put narodno-oslobodilačke borbe.

Koji su zadaci žena Crne Gore, Boke i Sandžaka u narodno-oslobodilačkoj borbi?

U narodno-oslobodilačkoj borbi naše žene su aktivni borci. Pod teškim uslovima partizanskog rata, saradnja žena sa njihovim muškim drugovima pesataje neophodan uslov pobjede, a njihove uloga u borbi dobija naročiti značaj. Sve one uslove koji su neophodni da bi naš borac-partizan mogao uspješno ispuniti svoj zadatak, pripremaju i ostvaruju naše majke, sestre i drugarice. One se brinu za našu opremu i snabdjevanje, za hranu i noćište, za naše zdravlje. One svršavaju i naše i njihove poslove, kad treba otići nekoliko dana od kuće. One drže stražu u selima, motre na puteve i donose obavještenja o neprijatelju. Ako zatreba one ~~su~~ prihvatiti i pušku i stati u borbeni lanac.

U dosadašnjoj borbi naše žene su časno i junački ispunjavale svoju ulogu. Ali bilo je i slabosti: straha od neprijateljskih represalija, podleganje panici i širenje panike, nasijedanje lažima okupatora i petokolonaša itd. Te slabosti sve više nestaju, i moraju nestati, jer to zahtjevaju interesi narodno-oslobodilačke borbe, jer to zahtijeva sva borbena prošlost našeg naroda. U minulim ratovima Crnogorke su se takmičile svojim junaštvom i pregalaštvom sa svojim očevima, muževima i braćom. Malo je zemalja među zemljama, malo je naroda među narodima koji su stvorili tvrdi, nepisani zakon, da majka ne smije da plače za sinom poginulim u borbi za slobodu; malo je majki koje bi mogle da se pokore ovom surovom zakonu, kao što to mogu Crnogorke da rade. Majka bila je živi spomenik njegove slave, vrelo morala novim junacima, primje za ugled i prijekor drugim majkama.

V.

Što je narodno-oslobodilačka borba dosada donijela našim ženama?

Kad se osvrnemo na razvoj naše dosadašnje borbe za slobodu, uočićemo nekoliko momenata koji pokazuju da se u toku te borbe položaj naših žena u društvu već izmjenio, ali i da se same žene mijenjaju. Naše drugarice učestvovala su u pohodu na Plevlje. Izdržale su druge marševe, izdržale su glad i zimu, pod vatrom topova i mitraljeza junački vršile svoju dužnost. Kada je bilo partizana koji su dezertirali, partizanke su ostale na bojnjoj liniji. One su danas vojnici Prve proleterske

P. martić junačka

*Pravom formalnom propisom, sam predviđa
garantiju za obezbeđenje i ostvarenje*

udarne brigade, ponosa narodno-oslobodilačke vojske. Zar to nije dokaz nove svijesti naših žena, dokaz novog morala, klica novog stanja stvari? Naše žene su danas članovi narodno-oslobodilačkih odbora, privremenih ali istinskih nosilaca vlasti na oslobođenoj teritoriji. One učestvuju u vršenju vlasti zajedno sa muškarcima, i to u vršenju vlasti u toku same borbe. Da li bi to bilo moguće, da narodno-oslobodilačka borba ne sadrži u sebi borbu i za novo pravedno uređenje svijeta?

Na konferencijama, sijelima i zborovima, djevojke i žene, seljanke i radnice danas masovno učestvuju, stupaju u diskusiju, drže referate, predavanja, političke govore. Nestale su i nestaju predrasude, pala su i padaju reakcionarna shvatanja o tome da žena mora da šuti kad ljudi razgovaraju; stvoren je i stvara se drugarski odnos između ljudi i žena, odnos na koji sa povjerenjem gledaju muževi, očevi i braća. Zar nemamo prava da u tome vidimo početak masovnog stupanja žena u društveni, politički i kulturni život?

Čija je zasluga da stvari uzimaju ovakav razvoj?

Da se odgovori na ovo pitanje, treba prvo odgovoriti na pitanje, da li bi ovakav razvoj bio moguć, da narodno-oslobodilačka borba nije postavljena na pravilnu osnovu i da nema ono vodstvo koje danas ima? Sigurno da ne bi. Na čelu naše narodno-oslobodilačke borbe nalazi se Komunistička partija Jugoslavije, jedina prava partija svog radnog naroda, jedini dosljedni borac za prava svih koji rade, jedini dosljedni borac protiv svakog sistema zasnovanog na iskorišćavanju ljudi, ropstvu, bijedi i neravnopravnosti, jedini dosljedni borac za punu ravnopravnost žena sa muškarcima. Na čelo narodno-oslobodilačke borbe Komunistička partija Jugoslavije došla je ne nekim dekretom odozgo, nego svojom dva desetogodišnjom herojskom borbom, ljubavlju i povjerenjem naroda i zaslugama svojih kadrova, najboljih sinova našeg naroda, koje su u njene redove poslale naše majke, sestre i drugarice. One su uvidjele i sve više uvidjaju ispravnost politike Komunističke partije Jugoslavije, pa se stoga s punim povjerenjem i ljubavlju podvrgavaju njenom vodstvu.

VI.

Šta naše žene očekuju od narodno-oslobodilačke borbe?

U prvom redu one, što očekuje cio narod: protjerivanje okupatora, slobodu i istinsku narodnu vladavinu. Ali kada se postavi pitanje kakav će izgledati taj novi život, prvi odgovor koji se nameće sam po sebi jeste: nema povratka na staro! A kada se misli na novo onda se pogledi upiru dčavi radnika i seljaka, zemlji gdje su eksploatisane, ugnjetavanje i neravnopravnost u ne kom obliku oglašeno za najviše zločine, onda se pogledi upiru zemlji gdje su odredbama najvišeg zakona zauvijek ukinute sve privilegije muškaraca, sve što je ženu stavljalao u niži položaj. Staljiniskim ustavom, čl. 122 propisano je: "Žene u SSSR imaju jednaka prava sa muškarcima na svim poljima privrednog, državnog, kulturnog i političkog života." Ali ne jdemokratskiji ustav na svijetu ne zadržava se samo ovog izjednačenja, jer se u nastavku istog člana kaže: "Mogućnost vršenja tih prava za žene obezbjeđuje se ne je izjednačenjem žena sa muškarcima u pravu na rad, na platu za rad, na odmor, socijalno osiguranje i obrazovanje, državnu zaštitu matere i djeteta, davanjem ženi u slučaju trudnoće plaćenog odsustva, širokom mrežom porodilišta, dječijih obdaništa i zabavišta." Iako je ovim propisima obezbjeđena puna ravnopravnost žena sa muškarcima, ustav smatra za potrebno da tu ravnopravnost u najosjetljivijem i najvažnijem pitanju još jedanput potvrdi, pa u članu 137 propisuje: "Žene imaju jednaka prava kao i muškarci da biraju i da budu birane."

Ni u jednom najvišem zakonu ne koje države na svijetu nema ovakvih propisa, ali i kada bi ih bilo ni u jednoj zemlji na svijetu nema onoga što ime u zemlji sovjeta, a to je, da je ustav samo dao svežanu, najvišu zakonsku potvrdu onoga što se i prije i poslije njegovog objavljivanja od samog postanka prve socijalističke države provodilo u život. Zar ima ijedne zemlje na svijetu, osim Sovjetskog Saveza, u kojoj bi predsjednik budžetske komisije bila žena? Zar ima

Ijedne zemlje na svijetu, osim Sovjetskog Saveza, koja je od sedamdesetogodišnje starice stvorila proslavljenog i poštovanog književnika, a od četrdesetogodišnje ciganskog naroda slavnu umjetnicu i poslaniku u Vrhovni Sovjet SSSR? Zar ima ijedne zemlje na svijetu, osim Sovjetskog Saveza, u kojoj obične radnice i seljanke nose najviša državna odlikovanja, zato što su postigle rekorde u muži krava ili predežu pauka? Ni u jednoj zemlji na svijetu nema toliki broj poslanika žena kao u Vrhovnom Sovjetu, u Sovjetskim republikama i autonomnim oblastima. Ni u jednoj zemlji na svijetu nema toliki procenat žena na najvišim mjestima državne, privredne i sudske uprave; sovjetske žene zauzimaju mjesta od narodnih komesara, preko direktora velikih kombinovanih fabrika, kapetana brodova, državnih tužilaca do pretsjednika kolhoza i mjesnih sovjeta. Ni u jednoj zemlji na svijetu ne studira toliki procenat mladih radnica i seljanki na najvišim školama kao u zemlji socijalizma. Nigdje brak nije postao čvrsta zajednica ljubavi ravnopravnih bića, nigdje majka i dijete nijesu stavljeni pod najvišu državnu brigu i zaštitu, nigdje na svijetu kapitalistička država nije ni pomislila da trudnoj ženi omogući, da postane srećna ma ika, dajući joj potrebno plaćeno odsustvo sa rada, kao što je to učinila zemlja radnika i seljaka. Nigdje se djeca toliko ne vole, nigdje se o njima ne vodi toliko brige, nigdje svoj djeci, bez obzira na socijalno porijeklo, nije osigurana jednakost uslova za stupanje u životnu utakmicu - kao što je to u zemlji Lenjina i Staljina.

Put sovjetske žene doveo ju je do najsrećnijeg života koji žena može da ima. Stoga je to put svih naprednih žena, stoga je to put narodno-oslobodilačke borbe, stoga je to put svih žena Crne Gore, Boke i Sandžaka.

Prepisala: Nikolić Anica
/Nikolić Anica/

Svrgnili: 1. M. Laskov
2. R. Z. Z. Z.

Ustavni sud
Beograd
M. V. Laskov